

Περίπλοκες Συμμαχίες στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο
Ευκαιρίες αλλά και στρατηγικά κενά στην προσέγγιση Ελλάδας και Κύπρου
με Αίγυπτο και Ισραήλ

Γράφει ο: Βασίλης Κοψαχείλης

Οι εξελίξεις στην Ευρώπη και τον Αραβικό κόσμο σε συνδυασμό με τα ενεργειακά αποθέματα στη λεκάνη της Νοτιοανατολικής Μεσογείου συμβάλουν καθοριστικά στη δημιουργία ενός νέου γεω-στρατηγικού περιβάλλοντος στην περιοχή, με κύριο χαρακτηριστικό τα κράτη που σέβονται το status quo να συνασπίζονται απέναντι στα αναθεωρητικά κράτη και τις στρατηγικές που ευνοούν την αποσταθεροποίηση. Η ενεργειακή εξάρτηση της Ευρώπης από το ρωσικό φυσικό αέριο παράλληλα με την επιδείνωση των σχέσεων Δύσης-Ρωσίας λόγω του ουκρανικού ζητήματος, έχουν ενεργοποιήσει το ενδιαφέρον των μεγάλων δυνάμεων -μαζί με αυτό των μεγάλων πετρελαϊκών εταιρειών- για τα ενεργειακά πεδία της Ν.Α. Μεσογείου, ενώ ενέτειναν την κινητικότητα των εμπλεκόμενων κρατών στη διαχείριση των πολύπλευρων ζητημάτων που αναφύονται. Τα ανταγωνιστικά συμφέροντα που προκύπτουν, οδηγούν στην δημιουργία αντίπαλων συμμαχιών για την εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων.

Με τις πρόσφατες συνομιλίες Ελλάδας - Κύπρου - Αιγύπτου σε ανώτατο επίπεδο, και τις συνομιλίες Ελλάδας - Κύπρου - Ισραήλ σε επίπεδο Γενικών Γραμματέων των αντίστοιχων Υπουργείων Εξωτερικών, που πραγματοποιήθηκαν μεταξύ 8 και 12 Νοεμβρίου 2014, συμφωνήθηκε το πλαίσιο της κοινής στρατηγικής των τεσσάρων κρατών για την εξασφάλιση της σταθερότητας στη Ν.Α. Μεσόγειο. Στον αντίποδα των εξελίξεων, προβάλλει ο Τουρκικός αναθεωρητισμός συνεπικουρούμενος από σχέδια και στρατηγικές που ευνοούν την αποσταθεροποίηση.

Σε αυτό το νέο πλαίσιο που διαμορφώνεται, Αθήνα και Λευκωσία, διαδραματίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο, όμως η επιτυχία των ενεργειών τους εξαρτάται από την ωριμότητα της στρατηγικής τους. Οι πρόσφατες τριμερείς συναντήσεις αποτελούν ένα πρώτο αποφασιστικό βήμα για την συνεργασία των χωρών με κοινά συμφέροντα στην περιοχή. Τα πλεονεκτήματα της πρωτοβουλίας είναι πολλά και έχουν ιστορικό χαρακτήρα. Ωστόσο, η ευόδωση των προσπάθειών δυνητικά προσκρούει πάνω σε κρίσιμες λεπτομέρειες και παραμέτρους, που αν δεν προσεχθούν και δεν ληφθούν υπόψη στον στρατηγικό σχεδιασμό, εύκολα το πλεονέκτημα μπορεί να μεταπέσει σε πρόβλημα για την Κυπριακή και κυρίως για την

Ελληνική πλευρά, βάζοντας σε κίνδυνο την αποτελεσματικότητα και την προοπτική του εγχειρήματος.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η σημασία των τριμερών συναντήσεων Ελλάδας - Κύπρου - Αιγύπτου, και Ελλάδας - Κύπρου - Ισραήλ, είναι εξόχως σημαντική, διότι με τον πλέον επίσημο τρόπο, τα κράτη με κοινά συμφέροντα και στοχεύσεις στην περιοχή, συζητούν και συναποφασίζουν την στρατηγική τους, που δεν περιορίζεται στα ενεργειακά, αλλά περιλαμβάνει ολόκληρο το πλαίσιο ασφάλειας και σταθερότητας που επιθυμούν να δημιουργήσουν στη Ν.Α. Μεσόγειο. Οι κινήσεις τους έχουν ιστορικό χαρακτήρα, αφού για πρώτη φορά επιχειρείται η θεσμική συνεργασία των τεσσάρων αυτών χωρών, με μόνη εξωτερική παρέμβαση, τη θερμή στήριξη του Λευκού Οίκου στο εγχείρημα. Η ιστορική προσέγγιση δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες με ευρύτερες προεκτάσεις και κέρδη για τα συνεργαζόμενα κράτη. Πιο συγκεκριμένα:

- Στρατηγική συνεργασία από το Αιγαίο ως την Ερυθρά Θάλασσα.

Μέσα από την πολυεπίπεδη στρατηγική συνεργασία των τεσσάρων χωρών, δημιουργείται μια σημαντικότερη ζώνη σταθερότητας και ευκαιριών, που εκτείνεται από το Αιγαίο ως την Ερυθρά Θάλασσα. Η απουσία ισχυρής μεγάλης δύναμης ως συνδετικού κρίκου των μερών της συμμαχίας μάλλον έχει ευεργετικό χαρακτήρα, αφού η σταθερότητα της σχηματιζόμενης συμμαχίας εξασφαλίζεται μέσα από τα συγκρίσιμα μεγέθη ισχύος και τα κοινά συμφέροντα των συμμετεχόντων κρατών - στοιχεία που οδηγούν στην αποφυγή φαινομένων ηγεμονισμού εντός της συμμαχίας. Δρώντας ως σύνολο, Ελλάδα, Κύπρος, Αίγυπτος και Ισραήλ, συνθέτουν ένα μοναδικό σύμφωνο σταθερότητας, αδρανοποιώντας παράλληλα, με την αποτρεπτική τους ισχύ, τις αναθεωρητικές διαθέσεις άλλων κρατών στην περιοχή. Η παρουσία μεγάλων ενεργειακών ομίλων στη Ν.Α. Μεσόγειο και η απρόσκοπτη τροφοδοσία της Ευρώπης σε ενέργεια, προϋποθέτουν την ύπαρξη ενός καθεστώτος ασφάλειας και σταθερότητας στην περιοχή, που από κοινού οι συμμετέχουσες χώρες του υπό διαμόρφωση «Συμφώνου» θα μπορούν να αναλάβουν, επιμερίζοντας το ρίσκο της υπερβολικής έκθεσης σε κόστη και επενδύσεις δυσανάλογα μεγάλων των προσδοκώμενων κερδών και ωφελειών.

- Νέες προοπτικές και γεω-οικονομικές ευκαιρίες.

Από τις ανοικτές γεωπολιτικές πηγές στην Ανατολική Ευρώπη και τις εκκρεμότητες των Βαλκανίων μέχρι την εκρηκτική κατάσταση στην Εγγύς Ανατολή, η συνεννόηση Ελλάδας -

Κύπρου - Αιγύπτου - Ισραήλ δημιουργεί μοναδικές συνθήκες σταθερότητας μέσα σε ένα παγκόσμιο σκηνικό αστάθειας και αβεβαιότητας. Το υπό διαμόρφωση νέο περιβάλλον σταθερότητας και ασφάλειας, εκτός από τα προφανή γεωπολιτικά κέρδη, θα προσελκύσει το διεθνές επενδυτικό ενδιαφέρον, συμβάλλοντας, μέσα από κατάλληλους χειρισμούς, στην αποκλιμάκωση της οικονομικής πίεσης που υφίστανται τα κράτη της περιοχής ως απόρροια της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2008. Έξι χρόνια μετά το ξέσπασμα της μεγάλης χρηματοπιστωτικής κρίσης και της κρίσης χρέους, αν εξαιρέσει κανείς ορισμένους ενθαρρυντικούς δείκτες οικονομικής ανάκαμψης στις ΗΠΑ και την αναπτυξιακή δυναμική των Ασιατικών αγορών, στον υπόλοιπο κόσμο η κρίση όχι μόνο δεν δείχνει σημάδια υποχώρησης αλλά αντίθετα οδηγεί προοδευτικά σε κλιμάκωση, με την οικονομία να επηρεάζει επικίνδυνα την κοινωνική και πολιτική σταθερότητα. Η ανάδειξη της Νοτιοανατολικής Μεσογείου ως περιοχής με υψηλό βαθμό σταθερότητας θα λειτουργήσει καταλυτικά στην καλύτερη αξιοποίηση των γεω-οικονομικών ευκαιριών, θα συμβάλλει στην αύξηση των επενδύσεων με παράλληλη μείωση της ανεργίας που είναι και η σημαντικότερη αιτία πολιτικής και κοινωνικής αποσταθεροποίησης για την περιοχή.

Κομβικά εμπορικά λιμάνια της Ν.Α. Μεσογείου, όπως αυτά του Πειραιά, της Λάρνακας, του Port Said και του Ashdod γίνονται σημαντικότερες αμφίδρομες πύλες διεθνούς εμπορίου και ενεργειακών πόρων μαζί με τα λιμάνια του Σουέζ και του Elat στην Ερυθρά Θάλασσα, συνδέοντας τις αγορές της Άπω Ανατολής και του Ινδικού Ωκεανού με αυτές της Ευρώπης και της Βόρειας Αφρικής. Η γεωπολιτική αστάθεια από τη Μέση Ανατολή ως την Κεντρική Ασία που μπλοκάρει την χερσαία εμπορική διαδρομή Ανατολής-Δύσης - κατάσταση που θα διαρκέσει για πολλές δεκαετίες ακόμη, βρίσκει μοναδική εναλλακτική διέξοδο στην θαλάσσια διαδρομή μέσω του κόμβου Αιγαίο - Ερυθρά Θάλασσα.

Συμφέρον για την σταθερότητα αυτής της μοναδικής πλέον διαδρομής διεθνούς εμπορίου δεν έχουν μόνο οι τέσσερις χώρες του υπό διαμόρφωση «Συμφώνου», αλλά όλες οι χώρες που ωφελούνται από το εμπόριο Ανατολής-Ευρώπης. Σε αυτό το πλαίσιο, ισχυρά συμφέροντα στήριξης της τετραμερούς προσπάθειας στη Ν.Α. Μεσόγειο έχει η Κίνα, όπου ο μεγαλύτερος όγκος των εξαγωγών της απορροφάται από την Ευρωπαϊκή αγορά. Επιπρόσθετα, σε μια εποχή που τα μεταπολεμικά και μεταψυχροπολεμικά δεδομένα ανατρέπονται επαναστατικά και αναθεωρούνται, ενδεχόμενη επιτυχία της τετραμερούς συμμαχίας θα μπορούσε να οδηγήσει και σε πιο τολμηρά βήματα, εγκαινιάζοντας μια νέα διεθνοπολιτική πραγματικότητα στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο.

- Γεωπολιτική αναβάθμιση Ελλάδας και Κύπρου.

Όταν ξέσπασε η οικονομική κρίση το 2008, αρχικά η Ελλάδα και αργότερα η Κύπρος, βρέθηκαν στο μάτι του κυκλώνα. Οι οικονομίες τους δέχθηκαν ισχυρό πλήγμα, σε τέτοιο μάλιστα βαθμό, που η ανησυχία για την οικονομική τους προοπτική γρήγορα μεταβλήθηκε σε ανησυχία γεωστρατηγικής τους απαξίωσης στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο. Ο γράφων είχε σε παλαιότερη δημοσίευσή του επισημάνει πως ποτέ στην ιστορία της Ελλάδος μια οικονομική κρίση δεν ξεπεράστηκε με όρους οικονομικής συμμόρφωσης. Πάντα, η μεταβολή των γεωπολιτικών συνθηκών, σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο, ήταν και η αιτία που μετέβαλε τη στάση των δανειστών απέναντι στην Ελλάδα και τελικά στήριξαν την οικονομία και την προοπτική της χώρας. Η χώρα σωζόταν από το χείλος του γκρεμού, όμως δεν κατάφερνε σχεδόν ποτέ να κάνει τη διαφορά κεφαλαιοποιώντας τα γεωπολιτικά της κέρδη, κυρίως λόγω έλλειψης στρατηγικής και προτάσεων συνεταιρισμού με τις υπόλοιπες μεγάλες δυνάμεις (ανάπτυξης σχέσεων αλληλεξάρτησης συμφερόντων).

Με την πρόσφατη πρωτοβουλία τους, Ελλάδα και Κύπρος, αλλάζουν το σκηνικό και αναβαθμίζονται γεωστρατηγικά, αφού πλέον δεν συνομιλούν με τρίτες χώρες ως μονάδες αλλά ως ένα ολοκληρωμένο γεωπολιτικό και γεωοικονομικό σύστημα που κρατάει τα κλειδιά της σταθερότητας σε μια κρίσιμη γεωγραφική περιοχή του πλανήτη. Στο εσωτερικό της υπό διαμόρφωση συμμαχίας, Ελλάδα και Κύπρος, λειτουργούν και ως συνδετικοί κρίκοι μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ σε μια αμφίδρομη σχέση στρατηγικής αλληλεξάρτησης. Στην πράξη, οι τέσσερις χώρες θα έχουν κοινή πολιτική και άποψη για τις εξελίξεις από την Ευρώπη μέχρι την Αραβική Θάλασσα, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τον ρόλο τους στις διεθνείς σχέσεις συνολικότερα.

- Ενδυνάμωση της συνεργασίας Αιγύπτου – Ισραήλ.

Με την έξαρση της Ισλαμιστικής τρομοκρατίας από τη Λιβύη ως την Κεντρική Ασία και την ανεξέλεγκτη δράση του λεγόμενου Ισλαμικού Κράτους σε Συρία και Ιράκ, καθώς και με την πρόσφατη δήλωση της παρουσίας του ISIL στη Λιβύη, τα ζητήματα ασφάλειας για το Ισραήλ και την Αίγυπτο είναι καθοριστικής σημασίας για την επιβίωσή τους. Μέσα από την προσέγγιση Ελλάδας, Κύπρου, Ισραήλ και Αιγύπτου ενδυναμώνεται και η διμερής σχέση Αιγύπτου - Ισραήλ ιδιαίτερα μετά την κρίση που πέρασαν στις σχέσεις τους με την «Αιγυπτιακή Άνοιξη» και την παρένθεση Μόρσι στην εξουσία της Αιγύπτου. Ελλάδα και Κύπρος, με τις τριμερείς συναντήσεις, χτίζουν ένα πρόσθετο δεσμό εγγύησης ότι η συμμαχία Αιγύπτου - Ισραήλ δεν θα διαρραγεί. Ο νέος Αιγύπτιος πρόεδρος αλ-Σίσι δεν ρισκάρει την ασφάλεια και την προοπτική της χώρας του και δείχνει αποφασισμένος να ενισχύσει τους δεσμούς της Αιγύπτου με το Ισραήλ σε όλα τα επίπεδα. Με τον Άσαντ στη Συρία να ελέγχει

μερικώς τη χώρα του, και τη Χαμάς στη Λωρίδα της Γάζας να ριζοσπαστικοποιεί συστηματικά τον παλαιστινιακό λαό, το Ισραήλ χρειάζεται την ειλικρινή συμμαχία της Αιγύπτου περισσότερο από κάθε τι άλλο στην περιοχή.

- Ιδανική ευκαιρία ανατροπής του αρνητικού κλίματος για τις ΗΠΑ στην περιοχή.

Το 2009, ο Λευκός Οίκος υιοθέτησε μια παρακινδυνευμένα φιλελεύθερη στρατηγική για την περιοχή της Μέσης Ανατολής. Θεωρώντας πως το φιλελεύθερο μοντέλο οικοδόμησης σύγχρονων κρατών μπορεί να έχει εφαρμογή σε όλες τις περιοχές του πλανήτη, άφησε τα πράγματα να εξελιχθούν από μόνα τους με το ξέσπασμα της λεγόμενης «Αραβικής Άνοιξης». Το αποτέλεσμα που προέκυψε δεν ήταν το επιδιωκόμενο και σε κάθε περίπτωση, αντί της σταθερότητας, προέκυψε ανεξέλεγκτη αστάθεια. Ως αποτέλεσμα, ο ρόλος των ΗΠΑ στην περιοχή αμφισβητήθηκε έντονα τόσο στο εσωτερικό της αμερικανικής διπλωματίας όσο και στο εξωτερικό, ακόμη και με τους φίλους των ΗΠΑ να στέκονται πλέον με πολύ σκεπτικισμό απέναντι στις αμερικανικές πρωτοβουλίες στην περιοχή. Η εσφαλμένη αμερικανική προσέγγιση στη Μέση Ανατολή έκλεισε με τον τραγικό θάνατο στη Λιβύη του άτυχου Αμερικανού πρέσβη Christopher Stevens τον Σεπτέμβριο του 2012.

Σήμερα, με τις ΗΠΑ να επικροτούν και να ενθαρρύνουν την προσέγγιση Ελλάδας, Κύπρου, Αιγύπτου και Ισραήλ για τη δημιουργία ενός νέου περιβάλλοντος σταθερότητας στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, ουσιαστικά οι τέσσερις χώρες του νέου «Συμφώνου», με την πρωτοβουλία τους αυτή και έχοντας εκείνες τον έλεγχο της κατάστασης, προσκαλούν τις ΗΠΑ σε μια δεύτερη ευκαιρία λόγου και ρόλου τους στην ευαίσθητη περιοχή. Την στιγμή που το Τουρκικό ερευνητικό σκάφος «Μπαρμπαρός» έπλεε ανενόχλητο εντός της κυπριακής ΑΟΖ, με την πρωτοβουλία των τριμερών συναντήσεων και τις ΗΠΑ να συναινούν στην προσέγγιση, ενεργοποιήθηκαν και οι υπόλοιπες μεγάλες δυνάμεις που έτρεξαν να πλειοδοτήσουν σε ανακοινώσεις εναντίον της παραβίασης της διεθνούς νομιμότητας στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο από την Τουρκία. Μετά τη στήριξη του Λευκού Οίκου στην Κυπριακή Δημοκρατία, θέση υπέρ της Κύπρου - αν και καθυστερημένα - πήραν το Πεκίνο και η Μόσχα, με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο να ακολουθεί. Υπό το πρίσμα αυτό, η τετραμερής συνεννόηση δεν αποτελεί μόνο μια περιφερειακή πρωτοβουλία. Δίνει την ευκαιρία στις ΗΠΑ να κρατηθούν επίκαιρες στη Ν.Α. Μεσόγειο, το μαγνητικό δυναμικό των ΗΠΑ έλκει και τις υπόλοιπες μεγάλες δυνάμεις αναγκάζοντάς τις να στηρίζουν το εγχείρημα, και έτσι η σημασία της συνεργασίας αποκτά ευρύτερο διεθνή χαρακτήρα.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΑ ΚΕΝΑ ΚΑΙ ΝΕΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ

Η στρατηγική προσέγγιση Ελλάδας, Κύπρου, Αιγύπτου και Ισραήλ έχει μοναδικές και ιστορικές ευκαιρίες για τις συμμετέχουσες στη συμμαχία χώρες, έχει όμως και κινδύνους που, αν αγνοηθούν στον σχεδιασμό, θα υπονομεύσουν την προσπάθεια και θα απειλήσουν σημαντικά τα συμφέροντα των συμμαχικών χωρών στην περιοχή. Οι κίνδυνοι κρύβονται στις λεπτομέρειες και σε σημαντικές παραμέτρους που αρκούν για να ανατρέψουν μεσοπρόθεσμα το αρχικό πλεονέκτημα της τετραμερούς προσέγγισης. Και οι κίνδυνοι αυτοί ακουμπούν Ελλάδα και Κύπρο περισσότερο από οποιονδήποτε άλλον στην περιοχή.

- Οι απόψεις του Λευκού Οίκου δεν ταυτίζονται αναγκαστικά με την πολιτική των ΗΠΑ στην περιοχή.

Το σύστημα λήψης αποφάσεων στα ζητήματα της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ είναι πολύπλοκο και πολυδιάστατο. Για τους μη γνωρίζοντες τις λεπτομέρειες του πώς στην πράξη λαμβάνονται οι αποφάσεις στις ΗΠΑ, οι ενθαρρυντικές δηλώσεις του αντιπροέδρου Μπάιντεν για το Κυπριακό και το δικαίωμα της Κύπρου να ασκεί κυριαρχία επί των ενεργειακών της αποθεμάτων, δείχνει ευμενή μεταστροφή και προσέγγιση των ΗΠΑ προς τις Ελληνο-κυπριακές θέσεις. Στην πραγματικότητα, και ιδιαίτερα μετά το πρόσφατο καταστροφικό εκλογικό αποτέλεσμα για τους Δημοκρατικούς στα δύο Σώματα του Κογκρέσου, ο Αμερικανός αντιπρόεδρος και ο Λευκός Οίκος πρακτικά δεν εκφράζουν παρά προσωπικές απόψεις. Οι ΗΠΑ είναι ένα βαθιά δημοκρατικό κράτος με δομές, θεσμούς και τέτοια επίπεδα λήψης αποφάσεων που για να υλοποιηθούν η θέληση και οι αποφάσεις του Λευκού Οίκου ως πολιτική του αμερικανικού κράτους, χρειάζεται η συμφωνία του Κογκρέσου και η έμπρακτη συνεργασία της αμερικανικής διπλωματίας και των μηχανισμών που διαθέτει για την επίτευξη των σκοπών και των αποφάσεων που συμφωνήθηκαν σε πολιτικό επίπεδο.

Σύμφωνα με όλα τα στοιχεία που υπάρχουν, τις φιλελεύθερες απόψεις του Λευκού Οίκου δεν δείχνουν να τις συμμερίζονται η γραφειοκρατία του State Department, δεν τις συμμερίζεται ένα μεγάλο και ισχυρό κομμάτι των Δημοκρατικών, ενώ θεσμικά οι αποφάσεις αυτές, ανά πάσα στιγμή, μπορούν να μπλοκαριστούν από το, ελεγχόμενο από τους Ρεπουμπλικάνους, Κογκρέσο. Σε μια κίνηση ιδιαίτερης σημασίας και με αφορμή τη συνταξιοδότηση του σημερινού αναπληρωτή υπουργού Εξωτερικών των ΗΠΑ, Bill Burns, ο πρόεδρος Ομπάμα διόρισε στη θέση του, τον αναπληρωτή Σύμβουλο Εθνικής Ασφάλειας του Λευκού Οίκου, Tony Blinken. Ο παραπάνω διορισμός επιβεβαιώνει τις εδώ και χρόνια πληροφορίες για διάσταση απόψεων μεταξύ Λευκού Οίκου και State Department και ερμηνεύεται σαφέστατα

ως προσπάθεια του Αμερικανού προέδρου να ελέγξει το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ με έναν άνθρωπο ικανό να επικοινωνήσει και να προωθήσει την πολιτική του Λευκού Οίκου στην αμερικανική διπλωματία.

Ένα επιπλέον στοιχείο που θα πρέπει να λάβουμε σοβαρά υπόψη στον σχεδιασμό μας, είναι ότι σε κάθε περίπτωση οι σημερινοί ένοικοι του Λευκού Οίκου το 2016 θα είναι παρελθόν. Άρα, το να προχωρούμε σε στρατηγικές συμμαχίες στην περιοχή μας, στηριζόμενοι στις προσωπικές απόψεις και παροτρύνσεις των σημερινών ενοίκων του Λευκού Οίκου, με τους όποιους περιορισμούς έχουν, είναι από μόνο του πολύ παρακινδυνευμένο. Θα πρέπει ο σχεδιασμός να συμπεριλαμβάνει συνολικότερα την στρατηγική των ΗΠΑ για την περιοχή, να λαμβάνει υπόψη τη δυναμική και τις ισορροπίες που διαμορφώνονται μεταξύ των αντικρουόμενων συμφερόντων στην Ουάσιγκτον, ώστε η πρωτοβουλία που ξεδιπλώνεται στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο να τύχει ευμενούς υποδοχής και από την επόμενη αμερικανική ηγεσία.

- Συμφωνία των ΗΠΑ δεν σημαίνει και βρετανική συγκατάθεση.

Οι εξελίξεις των καιρών μας έρχονται να διαψεύσουν μια στερεότυπη εικόνα που είχε διαμορφωθεί για τις σχέσεις ΗΠΑ - Βρετανίας. Πράγματι για πολλές δεκαετίες, και ιδιαίτερα μετά τη διμερή σχέση που είχαν αναπτύξει η Βρετανίδα πρωθυπουργός Μάργκαρετ Θάτσερ με τον Αμερικανό πρόεδρο Ρόναλντ Ρήγκαν, υπήρχε σύμπνοια μεταξύ των δύο κρατών στις αποφάσεις τους σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και άμυνας, σε τέτοιο βαθμό που όλοι μιλούσαν για τον Αγγλο-αμερικανικό άξονα. Μετά το 2008 και ιδιαίτερα μετά το 2010, το σκηνικό αυτό μεταβάλλεται. Κυρίως δύο στοιχεία συντελούν προς τούτο.

Το πρώτο στοιχείο έχει να κάνει με την στοχοποίηση του ειδικού καθεστώτος του Σίτυ του Λονδίνου από τον Λευκό Οίκο και τις Βρυξέλλες, σε μια συντονισμένη προσπάθεια των δύο αυτών κέντρων να ελέγξουν την παγκόσμια διακίνηση του χρήματος, τις offshore εταιρείες και να καταργήσουν στην πράξη τους φορολογικούς παραδείσους. Ωστόσο, χάρη στο ειδικό καθεστώς του Σίτυ, η Βρετανία σήμερα καταφέρνει και στέκεται ακόμη όρθια σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Άλλωστε, το ειδικό καθεστώς του Σίτυ δεν προέκυψε ως τυχοδιωκτική πολιτική απόφαση κάποια στιγμή στη λαμπρή πορεία της χώρας στον καπιταλισμό, αλλά ως προϊόν μιας μακράς παράδοσης στην προστασία της ιδιωτικής περιουσίας από την κρατική αυθαιρεσία και τις πολιτικές αποφάσεις. Άρα, η όποια παρέμβαση στο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας του Σίτυ αποτελεί casus belli για το Ηνωμένο Βασίλειο, και σε αυτή την προσπάθεια ανατροπής έχει πρωτοστατήσει ο Λευκός Οίκος παρακινώντας και το σύστημα των Βρυξελλών να ασκεί πιέσεις στον Βρετανό πρωθυπουργό.

Το δεύτερο στοιχείο έχει να κάνει με το γεγονός ότι η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ και της Βρετανίας δεν εδράζεται πλέον σε κοινά μεταξύ τους συμφέροντα. Για να μπορέσει να επιβιώσει του ανταγωνισμού και της πίεσης που δέχεται η Βρετανία, σταδιακά αυτονομείται από τις ΗΠΑ, και αναβιώνει τις παλιές και δοκιμασμένες συνταγές της Αγγλικής Εταιρείας Ανατολικών Ινδιών, που την έκαναν Αυτοκρατορία στο παρελθόν. Εκδίδει ομόλογα στο κινεζικό νόμισμα, ανακάμπτει διεθνοπολιτικά και ενισχύει την παρουσία της στην Ινδία και ευρύτερα στον Ινδικό Ωκεανό. Δείχνει εμφανώς πλέον ότι ενοχλείται από τις αποφάσεις των Βρυξελλών, προτάσσει το εθνικό έναντι του υπερεθνικού συμφέροντος και δεν διστάζει να θέσει υπό κρίση τη συμμετοχή της σε μια Ευρωπαϊκή Ένωση που κατευθύνεται από το Βερολίνο και που ανέχονται οι ΗΠΑ φτάνει να εξασφαλίζει τη σταθερότητα στη Γηραιά Ήπειρο. Γνωρίζει ότι δεν μπορεί να αντιπαρατεθεί ευθέως με τις ΗΠΑ. Αποφεύγει τις ανοικτές συγκρούσεις, λειτουργεί υπονομευτικά, όσο οι καλοί της δεσμοί με το αμερικανικό State Department της επιτρέπουν, περιμένει και είναι έτοιμη να δημιουργήσει τα δικά της τετελεσμένα σε δευτερεύοντα θέατρα όπως είναι αυτό της Νοτιοανατολικής Μεσογείου. Γι' αυτό απαιτείται μεγάλη προσοχή ως προς τον χειρισμό των βρετανικών συμφερόντων στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο και την παρουσία τους στην Κύπρο.

- Ο Τουρκικός αναθεωρητισμός έχει ισχύ και δυναμική.

Η στρατηγική όλων των μεγάλων δυνάμεων που έχουν έμμεσα και άμεσα συμφέροντα στην περιοχή της Ν.Α. Μεσογείου, δηλαδή η στρατηγική των ΗΠΑ, της Ρωσίας, της Βρετανίας, ακόμη και αυτή της Κίνας, εδράζεται στην αρχή της ισόρροπης δυσαρέσκειας. Όπως δεν θέλουν μια ισχυρή Ελλάδα στην περιοχή, έτσι δεν θέλουν και μια ισχυρή Τουρκία. Εκεί που ο Ερντογάν έκανε την διαφορά - άσχετα από τις συνεχείς αστοχίες του πρώην ΥΠΕΞ και νυν πρωθυπουργού του, Νταβούτογλου - είναι ότι κατέστησε την Τουρκία υπολογίσιμη δύναμη στις διεθνείς σχέσεις. Κανείς δεν μπορεί να αγνοεί τη Τουρκία, είτε αυτό αρέσει είτε δεν αρέσει. Με ένα πληθυσμό κοντά στα 80 εκατομμύρια, η Τουρκία έχει εσωτερική αγορά για να στηρίξει την παραγωγική της βάση. Και έχει μια βιομηχανία ανταγωνιστική διεθνώς. Η Τουρκία μπορεί να κτυπηθεί, αλλά δεν μπορεί να καταστραφεί πλέον - και αυτό είναι η μεγάλη επιτυχία του Ερντογάν. Ο Ερντογάν, όμως, είναι και επικίνδυνα φιλόδοξος. Μετά από τόσα χρόνια στην εξουσία της χώρας, και τις αδιαμφισβήτητες επιτυχίες του σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, του έχει καλλιεργηθεί η αίσθηση ότι δεν είναι εξαρτώμενος από κανέναν παρά από τον τουρκικό λαό, όπου σε συνδυασμό με τη νεο-Οθωμανική του ροπή τον έχουν στοχοποιήσει - τουλάχιστον έχει στοχοποιηθεί από τη Μόσχα και κυρίως από την Ουάσιγκτον. Η συμπεριφορά του στο ζήτημα της Συρίας, όπου επιχείρησε δολίως να

εμπλέξει και τις ΗΠΑ, καθώς και η στάση του απέναντι στο λεγόμενο Ισλαμικό Κράτος, έχει εκνευρίσει πολλούς που του ασκούν πλέον σε διεθνές επίπεδο μεγάλες πιέσεις. Απέναντι σε αυτή την κατάσταση, ο Ερντογάν θα αναζητήσει τρόπο να ξεφύγει όπως το συνηθίζει, δηλαδή επιτιθέμενος εκεί που νομίζει ότι μπορεί να κερδίσει.

Η Κύπρος και τα ενεργειακά αποθέματα της Νοτιοανατολικής Μεσογείου αποτελούν πεδίο λαμπρό για τη δημιουργία, από την πλευρά της Τουρκίας, επεισοδίου που θα μπορούσε δυνητικά να δημιουργήσει τετελεσμένα, που θα χρησιμοποιούσε για να έχει κάτι να ανταλλάξει σε ένα μελλοντικό τραπέζι διαπραγματεύσεων σχετικά με το καθεστώς της περιοχής. Οπότε, το αμέσως επόμενο ερώτημα είναι πόσο πολιτικά, διπλωματικά ή αμυντικά έτοιμες είναι, Λευκωσία και Αθήνα, να αντιδράσουν σε μια αιφνιδιαστική κλιμάκωση της Τουρκίας στην περιοχή. Ποια είναι η ελληνική και κυπριακή πρόταση απέναντι στα συμφέροντα των εμπλεκόμενων μεγάλων δυνάμεων, ώστε να αγνοήσουν την Τουρκία.

- Ο παράγοντας της πολιτικής αστάθειας.

Αθήνα και Λευκωσία συνομιλούν με Κάιρο και Τελ Αβίβ για να συντονίσουν τις μεταξύ τους ενέργειες για τον έλεγχο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου. Στην Αθήνα υπάρχει ακόμη η εκκρεμότητα για την εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας που μπορεί να μας οδηγήσει και σε εθνικές εκλογές. Μπορούν ξαφνικές, ωστόσο Συνταγματικά προβλεπόμενες, εθνικές εκλογές να δημιουργήσουν πολιτική αστάθεια; Ας υποθέσουμε, ωστόσο, ότι η πολιτική βούληση στα ζητήματα της εξωτερικής πολιτικής της χώρας δεν θα μεταβληθεί, όποια παράταξη και αν αναδειχθεί νικήτρια των ενδεχόμενων εκλογών.

Για το Ισραήλ και την Αίγυπτο το ζήτημα είναι πιο πολύπλοκο. Το σημερινό σύστημα του Λευκού Οίκου θεωρεί τον Ισραηλινό πρωθυπουργό Μπέντζαμιν Νετανιάχου μέρος του προβλήματος στο παλαιστινιακό ζήτημα. Θεωρούν ότι, αν αποδυναμωθεί πολιτικά, αν ο κυβερνητικός συνασπισμός που τον στηρίζει καταρρεύσει, τότε θα αρθούν και τα εμπόδια στην ολοκλήρωση της προσπάθειας ίδρυσης παλαιστινιακού κράτους σύμφωνα με τις αποφάσεις του ΟΗΕ. Άρα, υπάρχει ανοικτό ένα μεγάλο ζήτημα πολιτικής σταθερότητας για το Ισραήλ και ένα ακόμη μεγαλύτερο ζήτημα για τις σχέσεις του Ισραήλ με τον αμερικανικό παράγοντα και τη διεθνή κοινότητα συνολικότερα. Επίσης, οι μεγάλες πετρελαϊκές και εξορυκτικές εταιρείες ισραηλινών και αμερικανικών συμφερόντων, έχουν παράλληλα στενές σχέσεις, επιχειρηματικούς δεσμούς και συμφέροντα με τη Τουρκία που είναι μια μεγάλη και σημαντική αγορά. Δεν είναι καθόλου βέβαιο πως ανάμεσα στα επιχειρηματικά και τα κρατικά συμφέροντα των Ισραηλινών, θα επικρατήσει τελικά η πολιτική βούληση.

Στην Αίγυπτο, ο πρόεδρος Σίσι δείχνει ότι είναι ηγέτης που γνωρίζει καλά το πολιτικό παιχνίδι. Ωστόσο, η εξουσία του στηρίζεται σε ευαίσθητες εξωτερικές και εσωτερικές ισορροπίες. Στο εσωτερικό της χώρας, τα προβλήματα της αιγυπτιακής κοινωνίας είναι ανοικτά και πιεστικά. Αν δεν επέλθει ασφάλεια και σταθερότητα, δεν αυξηθούν κάθετα οι ιδιωτικές επενδύσεις και δεν ανακάμψει η αγορά του τουρισμού, η ανεργία και η οικονομική δυσπραγία θα δυναμιτίζουν το εσωτερικό πολιτικό σκηνικό που με την σειρά του θα αναγκάζει τις αιγυπτιακές κυβερνήσεις να ακολουθούν αυταρχική πολιτική, θυσιάζοντας τη δημοκρατία για την προσωρινή σταθερότητα. Επιπλέον, αν παύσει η στήριξη από τη Σαουδική Αραβία και το Ισραήλ προς το σύστημα εξουσίας του προέδρου ελ-Σίσι, τότε το σημερινό πολιτικό καθεστώς της Αιγύπτου θα καταστεί ιδιαίτερα ευάλωτο.

- Σχηματισμός δύο ανταγωνιστικών μπλοκ στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο.

Οι εξελίξεις ευνοούν τον σχηματισμό δύο ανταγωνιστικών μπλοκ στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο. Από τη μια είναι το μπλοκ Ελλάδας - Κύπρου - Αιγύπτου με το Ισραήλ να στηρίζει πολιτικά από τη μια πλευρά, ενώ επιχειρηματικά να κρατά αποστάσεις ασφαλείας και αναμονής μέχρι να δει πώς θα εξελιχθούν οι καταστάσεις, και τον Λευκό Οίκο να παρακολουθεί συναινώντας. Από την άλλη σχηματίζεται ένα μπλοκ με την Τουρκία στο προσκήνιο, το State Department σε ρόλο ουδέτερου που όμως ευνοεί την στρατηγική της ισόρροπης δυσαρέσκειας, και τη Βρετανία, καλυμμένα και έξυπνα, εμμέσως να προωθεί τα δικά της συμφέροντα. Βραχυπρόθεσμα το πρώτο μπλοκ δείχνει να έχει δυναμική πρόκρισης. Μακροπρόθεσμα, ωστόσο, το δεύτερο μπλοκ έχει τη δύναμη και την αντοχή να επικρατήσει, και αυτό είναι ένα στοιχείο που πρέπει να προβληματίσει την Αθήνα.

Επίσης, η Αθήνα και η Λευκωσία θα πρέπει με κάθε τρόπο να αποφύγουν να πέσουν στην παγίδα του «άξονα». Η αναθεωρητική στρατηγική της Τουρκίας, ο αγώνας της Αιγύπτου ενάντια στον ακραίο Ισλαμισμό, και τα θέματα που αντιμετωπίζει το Ισραήλ απέναντι στην προοπτική ίδρυσης ανεξάρτητου παλαιστινιακού κράτους σύμφωνα με τις αποφάσεις των Ηνωμένων Εθνών, μπορούν εύκολα να μετατρέψουν μια συμμαχία για τη σταθερότητα στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο σε άξονα υπεράσπισης των ιδιαίτερων εθνικών επιδιώξεων κάθε κράτους ξεχωριστά. Αν αυτό ατυχώς συμβεί, Ελλάδα και Κύπρος θα εκτεθούν σε πρόσθετους κινδύνους και ενδεχομένως σε διεθνοπολιτική απομόνωση. Η ελληνική και η κυπριακή πλευρά θα πρέπει να αποφύγουν να εκτεθούν και να εκθέσουν τα συμφέροντά τους προκειμένου να στηρίξουν επιλογές άλλων κρατών στην περιοχή που μακροπρόθεσμα θα υπονομεύσουν την σταθερότητα. Αντίθετα, θα μπορούσαν να διαδραματίσουν κομβικό ρόλο

στη δημιουργία εκείνων των συνθηκών που θα έδιναν στις προτεινόμενες λύσεις βιώσιμη προοπτική.

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΒΗΜΑ ΕΓΙΝΕ, ΑΛΛΑ ΜΟΝΟ ΜΕ ΑΞΙΟΠΙΣΤΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΘΑ ΠΕΤΥΧΕΙ

Η ελληνική στρατηγική θα πρέπει να είναι στρατηγική καλού επιχειρηματία και όχι τυχοδιώκτη παίκτη στις διεθνείς σχέσεις. Έχουμε να διδαχθούμε πολλά από την ισραηλινή στάση που αφήνει ανοικτούς διαύλους, τουλάχιστο στο επιχειρηματικό-επιχειρησιακό επίπεδο. Δεν έχουμε κανένα συμφέρον να παίζουμε το χαρτί του «άξονα» ή να εκχωρούμαστε πρόθυμοι σε αμφίβολους σχεδιασμούς μεγάλων δυνάμεων. Θα πρέπει οι κινήσεις μας να είναι προσεκτικές. Ο στρατηγικός μας σχεδιασμός δεν θα πρέπει να αποκλείει τα βρετανικά συμφέροντα, διότι έχουν ιδιαίτερη δυναμική, που δυστυχώς έχει υποεκτιμηθεί. Μάλιστα, μια πετυχημένη ελληνική στρατηγική, θα πρέπει να δημιουργήσει τέτοιες συνθήκες ισορροπίας ανάμεσα στα αμερικανικά και τα βρετανικά συμφέροντα, που να αποκλείουν την Τουρκία από τους βρετανικούς σχεδιασμούς στην περιοχή μας.

Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τα γερμανικά και ρωσικά συμφέροντα, σε μια λογική ανταγωνιστικής σχέσης μεταξύ τους. Τα συμφέροντα της Κίνας συντάσσονται σε μεγάλο βαθμό με αυτά των ΗΠΑ στη Ν.Α. Μεσόγειο, κυρίως λόγω των επενδυμένων αμερικανικών κεφαλαίων στη κινεζική οικονομική επέκταση στην Ευρώπη ως αντιστάθμισμα της αντίστοιχης γερμανικής επέκτασης στην Γηραιά Ήπειρο. Αυτή η νέα γεωστρατηγική αντίληψη σημαίνει και γενναίες πρωτοβουλίες από ελληνικής πλευράς.

Είμαστε έτοιμοι; Μέσω των συναντήσεων Ελλάδας, Κύπρου, Αιγύπτου και Ισραήλ έγινε ένα πρώτο θετικό βήμα. Ωστόσο, εύκολα το πλεονέκτημα μπορεί να μεταπέσει σε πρόβλημα, αν δεν υπάρξει από ελληνικής πλευράς σοβαρός σχεδιασμός παρεμβολής των δικών μας συμφερόντων ανάμεσα στα συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων στην περιοχή.

Δημοσιευμένο στις 19-03-2015 στο Foreign Affairs The Hellenic Edition.